

Z červené knihy našich měkkýšů - kam zmizela hrachovka říční?

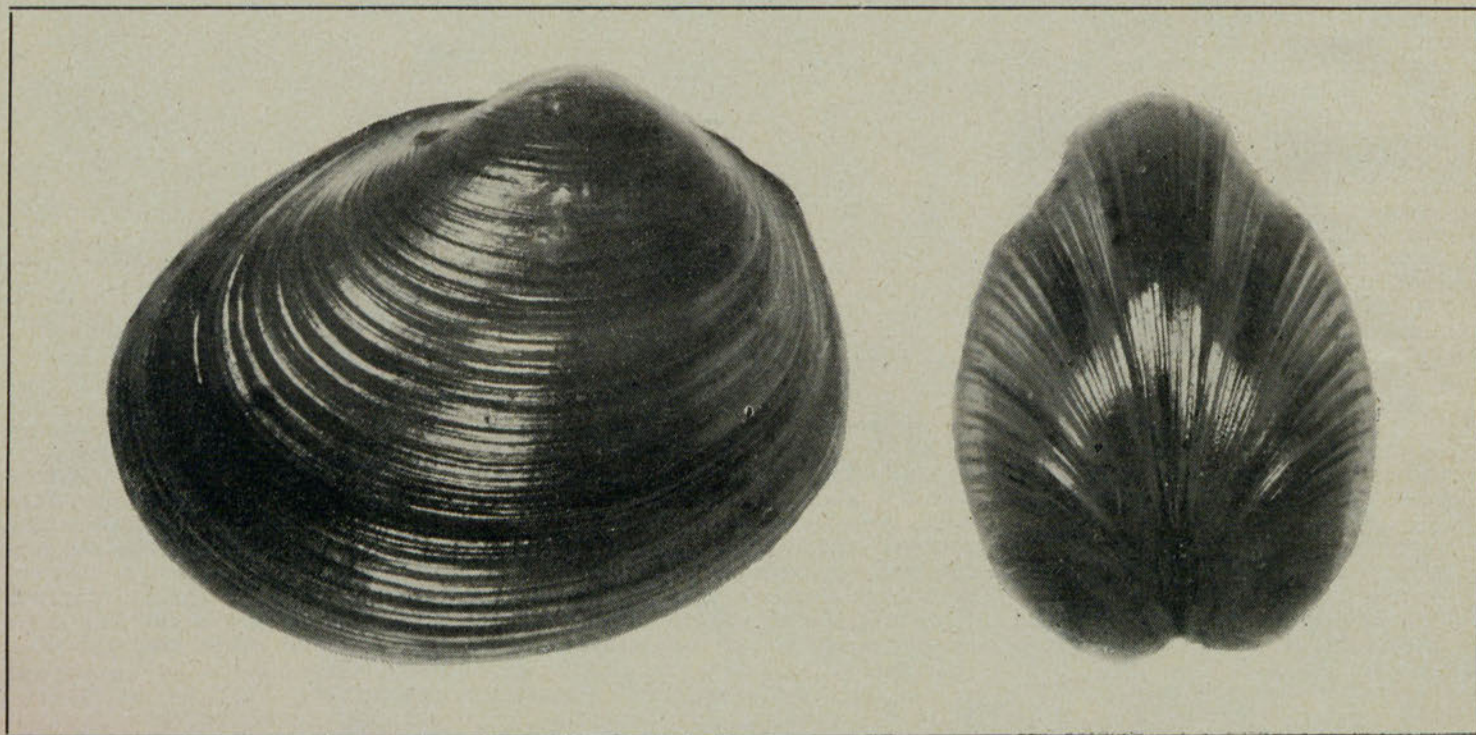
Vojen Ložek

Hrachovka říční — *Pisidium* (*Pisidium*) *amnicum* (Müller, 1774) je největším zástupcem rodu *Pisidium* obývajícím v mnoha druzích naše vody. Patří sem naši nejmenší mlži s lasturami obvykle menšími než 5 mm, kteří jsou schopni žít na nejrozličnějších vodních stanovištích, často i v nepatrných pramenech a potůčcích nebo v periodických močálech. Od běžně známých škeblovitých mlžů, kteří se vyznačují nápadně rozměrnými lasturami a pohyblivými larvami (glochidium) parazitujícími na ry-

bách, se hrachovky liší nejen mnohem menšími rozměry, ale i tím, že jsou hermafroditi, kteří rodí živá mláďata zcela podobná dospělým jedincům. Mají rovněž mnohem delší a pohyblivější nohu, která jim umožňuje pohyb i po vodních rostlinách a jiných předmětech ve vodě. V tom se shodují s příbuznými okružankami (*Sphaerium*), které jsou větší (1 až 2 cm) a mají vrcholy umístěné zhruba uprostřed délky lastur, zatímco u hrachovek jsou vrcholy výrazně posunuté dozadu, takže lastury jsou z bočního

pohledu zřetelně nestejnostranné. Původně byly hrachovky spolu s okružankami řazeny do čeledi *Sphaeriidae*, dnes se však většinou oddělují jako zvláštní čeleď *Pisidiidae*.

Hrachovka říční představuje mezi našimi zástupci rodu *Pisidium* výjimku svými mimořádně velkými rozměry, neboť dosahuje délky 8–11 mm, výšky 6–8,5 mm a tloušťky 4–6 mm, čímž se nápadně odlišuje od ostatních našich hrachovek, zato se však blíží dnes velmi rozšířené okružance rohovité — *Sphaerium*

Lastury hrachovky říční — *Pisidium amnicum*. Foto V. Ložek

corneum (Linné). Od té se ovšem liší šikmo příčně vejčitým obrysem lastur, které jsou poměrně nadmuté, mají žebernatě rýhovaný povrch a vrcholy posazené na rozhraní prostřední a zadní třetiny délky. Tím je předeek lastur nápadně větší, což umožňuje snadné rozlišení, nehledě k detailnímu utváření zámku.

I když ve srovnání se škebllemi a velevruby jde o drobného mlže, přece jeho rozměry nejsou zase tak malé, aby se snadno přehlédli. Hrachovka říční obývá řeky, potoky i větší příkopy s jemně písčitobahnitým dnem v nižších polohách. Prudkým tokům s kamenitým dnem i stojatým bahnitým vodám s bujnější vegetací se vyhýbá. Z údajů ve starší literatuře je zřejmé, že šlo o druh dost rozšířený. Uličný (1895) ho uvádí nejen z poměrně četných míst v širší oblasti Polabí, kde se nepochybně nachází největší počet vhodných stanovišť, ale i z horního Posázaví (okolí Havlíčkova Brodu), od Netolic v jižních Čechách, Sychrova na Mohelce a dokonce až od Jilemnice. Překvapivě málo údajů pochází ze středočeského Povltaví, kde se uvádějí jen tůně Vltavy u Braníka. Naproti tomu z Moravy a Slovenska jsou ze starší doby po ruce jen velmi sporé údaje, což souvisí s tehdejší malou prozkoumaností.

Z údajů Uličného i pracovníků ze souseďních středoevropských států lze usuzovat, že *P. amnicum* je poměrně běžným obyvatelem tekoucích vod v nížinách a plochých kotlinách. Podrobný výzkum naší měkkyší fauny, který se rozvíjel od II. světové války, však ukázal, že jde o druh poměrně vzácný, který se již tehdy nacházel jen na nečetných od sebe daleko vzdálených nalezištích. Nejlepší znalec našich hrachovek J. Brabenec ho ještě před dvěma desetiletími i později sbíral na několika místech ve východním Polabí, další lokality byly zjištěny na Ostravsku a ve slovenském Podunají včetně hlavního toku Dunaje. Jinde jen staré subfosiální lastury, např. v povodí Turce jižně od Martina. Ze středních Čech, kde ještě za II. světové války žily silné populace tak citlivých druhů jako *Sphaerium rivicola* [Lam.] [Vltava, Berounka, Labe] nebo *Pisidium supinum* A. Schm. [Vltava, Kačák], pochází jen ojedinělý nález vyplavené lastury na břehu Císařské louky v Praze, což ukazuje na to, že již tehdy zde tato hrachovka patřila k vzácnostem.

Dnes je ovšem situace podstatně horší, neboť větší toky nižších poloh jsou v drtivé většině tak znečištěné, popřípadě narušené necitlivými regulacemi, že přestaly

být vhodným prostředím pro naši hrachovku. Z posledního desetiletí již nepochází téměř žádný nález s výjimkou čerstvé vyplavené lastury na břehu středního Kačáku nad Rejnovem, kde se podařilo současně sebrat neméně ohrožený druh — *Pisidium supinum* A. Schmidt. Tento ojedinělý nález dává určitou naději, že se hrachovka říční ještě místy udržela, ovšem v každém případě jde o druh, který se dnes u nás stává pomalu, ale jistě nevzvěstným.

Třeba ještě dodat, že podobný osud jako hrachovka říční mají i další druhy obdobných nároků. Zmínili jsme se již o hrachovce *Pisidium supinum* A. Schm., dále sem patří i okružanka *Sphaerium rivicola* [Lam.] a ovšem zástupci rodu *Unio* (velevrub), především *U. crassus* Philipsson. Za současného vývoje je jejich výhled do budoucna temný, neboť i když některé lokality jsou chráněné jako státní přírodní rezervace (např. Bohdanečský rybník), nelze ani zde zaručit nutnou čistotu vody, kterou zamořují splachy z okolních zemědělsky obdělávaných ploch, což vede k ústupu všech citlivějších druhů měkkyšů. Proto, pokud by se snad ještě našla stanoviště, která nejsou takto ohrožena, zasluhovala by co nejprísrnější ochrana.